

ΓΕΩΡΓ. Ι. ΕΥΔΩΡΙΔΗ

**ΕΤΑΣΙΜΟΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ
ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΘΕΡΜΑΝΣΗΣ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

ΓΕΩΡΓ. Ι. ΕΥΔΩΡΙΔΗ

ΣΤΑΣΙΜΟΠΑΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Κύριο χαρακτηριστικό της παρούσας παγκόσμιας σχεδόν οικονομικής δυσπραγίας είναι χωρίς αμφιβολία η μη πραγματοποίηση επαρκών ανανεωτικών και επεκτατικών επενδύσεων στην παραγωγή. Το φαινόμενο αυτό έχει σαν αιτία τη σημαντική μείωση της απόδοσης του κεφαλαίου, που ήταν κυρίως αποτέλεσμα της αναδιανομής των εισοδημάτων σε παγκόσμια κλίμακα μετά την πρωτοφανή ανατίμηση του πετρελαίου και των πρώτων υλών στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα, της μεγάλης κάμψης στην παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών και της υιοθέτησης των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών που οδήγησε στην επιβράδυνση των τεχνολογικών ανανεώσεων.¹

Ανεξάρτητα του εάν και σήμερα υπάρχουν μεγάλες επιχειρήσεις σε ορισμένους παραγωγικούς κλάδους που πραγματοποιούν υπέρογκα κέρδη, η συντριπτική πλειοψηφία των παραγωγικών μονάδων φαίνεται να μη είναι ικανοποιημένη με την απόδοση των κεφαλαίων τους. Γι' αυτό το ξεπέραςμα της στασιμότητας στις δυτικές οικονομίες και η συμπίεση της ανεργίας μόνο με μία διαδικασία που θα βελτιώνει τους όρους παραγωγής θα ήταν δυνατό να επιτευχθούν.

Η ανάλυση των οικονομικών θεμάτων έχει οπωσδήποτε χαρακτήρα σχετικό. Έτσι για να γίνει ανάλυση μεθοδολογικά σωστή και συνακόλουθα να υποβληθούν ορθές προτάσεις οικονομικής πολιτικής, θα πρέπει να έχουμε προ οφθαλμών το συγκεκριμένο οικονομικό σύστημα που αποτελεί αντικείμενο ανάλυσης. Σε μια ελεύθερη καπιταλιστική οικονομία δεν μπορεί κανείς να ελπίζει σε ουσιαστική βελτίωση της κατάστασης, αν οι προτάσεις που γίνονται και τα μέτρα που λαμβάνονται δεν βελτιώνουν το επιχειρηματικό κλίμα και δεν ευνοούν την πραγματοποίηση κερδών.

1. Βλέπε σχετικά μελέτη μας με τίτλο: «Συναλλαγματικές ισοτιμίες και οικονομική μεγέθυνση». Εκδ. Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1987.

Συνεπώς, εκείνο που θα έπρεπε πρώτο απ' όλα να διερευνηθεί είναι οι πηγές δημιουργίας και πραγματοποίησης των επιχειρηματικών κερδών. Εάν συγκεκριμενοποιηθούν οι παράγοντες από τους οποίους εξαρτώνται τα κέρδη, θα είναι πλέον εύκολο να επηρεαστούν ευνοϊκά οι παραγωγικές επενδύσεις.

α. Πηγές των επιχειρηματικών κερδών

Από μια ανάλυση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής που επιχειρήσαμε σε πρόσφατη μελέτη μας προέκυψε, ότι στο υπόδειγμα της κλειστής οικονομίας χωρίς δραστηριότητα του Κράτους μοναδική πηγή δημιουργίας και χρηματοδότησης των επιχειρηματικών κερδών αποτελεί ο τομέας παραγωγής κεφαλαιουχικών και ενδιάμεσων αγαθών.² Χωρίς την ύπαρξη του τομέα αυτού θα ήταν αδύνατη η δημιουργία και η πραγματοποίηση των κερδών, σαν συνολικό μέγεθος στην οικονομία, οσοδήποτε και αν συμπιεζόταν το επίπεδο του εργατικού μισθού από τον επιχειρηματία. Εάν δεν υπήρχε ο τομέας παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών, ο έτερος τομέας παραγωγής καταναλωτικών αγαθών μόλις που θα εισέπρατε τις δαπάνες παραγωγής του. Με την ύπαρξη του τομέα των κεφαλαιουχικών αγαθών και την εκεί παραγωγική απασχόληση δημιουργούνται εισοδήματα που στρέφονται σα ζήτηση στην αγορά καταναλωτικών αγαθών με αποτέλεσμα την υπερκάλυψη των δαπανών παραγωγής τους και την πραγματοποίηση του χρηματικού πλεονάσματος (κέρδους) στον τομέα παραγωγής καταναλωτικών αγαθών, που χρησιμοποιείται για την αγορά από μέρους των επιχειρηματιών των παραγόμενων κεφαλαιουχικών αγαθών.³

Ο κεφαλαιουχικός, επομένως, τομέας εκτός του ότι παράγει τα μηχανήματα και τα λοιπά επενδυτικά και ενδιάμεσα αγαθά, δημιουργεί ταυτόχρονα και την πρόσθετη ζήτηση που είναι αναγκαία για τον εγχρηματισμό του δημιουργούμενου πλεονάσματος στην οικονομία και την πραγματοποίηση των κερδών. Με άλλα λόγια ο τομέας αυτός αποτελεί την πρωταρχική – και τη μοναδική στο υπόδειγμα αυτό – αιτία δημιουργίας και πραγματοποίησης των κερδών.

Το αυτό περίπου ισχύει και στο υπόδειγμα της ανοικτής οικονομίας, όταν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και ο κρατικός προϋπολογισμός βρίσκονται σε ισορροπία. Αντίθετα σε περίπτωση ανισορροπίας των μεγεθών αυτών ανάλογες θα είναι οι επιδράσεις πάνω στα κέρδη. Πιο συγκεκριμένα, από την πλεονασματικότητα του ισοζυγίου των εξωτερικών συναλλαγών και την ελλειμματικότητα του κρατικού προϋπολογισμού τα επιχειρηματικά κέρδη επηρεάζονται θετικά, ενώ με την αντίστροφη κατάσταση αρνητικά. Η εξάρτηση, εξάλλου, των κερδών από τη σχέση της παραγωγής του κεφαλαιουχικού προς την παραγωγή του καταναλωτικού τομέα της οικονομίας φαίνεται να είναι πρωταρχικής σημασίας.

2. «Θετική θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης». Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1984.

3. Ευρεία ανάλυση των παραγόντων προσδιορισμού των επιχειρηματικών κερδών βλέπε στο κεφ. III της εργασίας μας: «Θετική θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης».

Συνεπώς, οι βασικοί παράγοντες από τους οποίους εξαρτώνται τα επιχειρηματικά κέρδη είναι ο όγκος της παραγωγής στον κεφαλαιουχικό τομέα της οικονομίας και η κατάσταση που επικρατεί στις εξωτερικές συναλλαγές και στον προϋπολογισμό του Κράτους. Η ταχύτερη αύξηση του κεφαλαιουχικού από τον τομέα παραγωγής καταναλωτικών αγαθών αυξάνει τους συντελεστές κέρδους και η βραδύτερη τους μειώνει, ενώ η παράλληλη μεγέθυνση των δύο αυτών βασικών τομέων δραστηριότητας τους σταθεροποιεί. Η ταχεία επέκταση του κεφαλαιουχικού τομέα δημιουργεί πρόσθετα εισοδήματα και αυξάνει τη ζήτηση καταναλωτικών αγαθών, ενώ ταυτόχρονα σχεδόν πραγματοποιείται μεγαλύτερος όγκος παραγωγής σε μηχανολογικό εξοπλισμό για παραπέρα επέκταση της παραγωγής, εφόσον υπάρχουν τα σχετικά περιθώρια.

Η επέκταση του κεφαλαιουχικού τομέα αυξάνει το δυναμικό παραγωγής της οικονομίας, αλλά και τη ζήτηση των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών στους δύο βασικούς τομείς δραστηριότητας. Η βελτίωση της κατάστασης στις εξωτερικές συναλλαγές είναι συνήθως αποτέλεσμα της αντίστοιχης βελτίωσης των συνθηκών προσφοράς και της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων παραγωγικών μονάδων, μέσω ανανέωσης της τεχνολογίας και των μεθόδων παραγωγής. Τα οφέλη που προκύπτουν από την άνοδο της παραγωγικότητας δεν τα καρπώνονται μόνο οι επιχειρηματίες, αλλά και οι αγοραστές, όταν οι τιμές προσφοράς των αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά σημειώνουν κάμψη. Τέλος, μέσω του κρατικού προϋπολογισμού ρυθμίζεται όπως γνωρίζουμε το επίπεδο της συνολικής ενεργού ζήτησης, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται πλήρης απασχόληση του εργατικού δυναμικού και του υφιστάμενου σε κάθε στιγμή πάγιου εξοπλισμού της παραγωγής στην οικονομία.

Το συνολικό πλεόνασμα της οικονομίας προσδιορίζεται, όπως διαπιστώσαμε, από τον όγκο παραγωγής του κεφαλαιουχικού τομέα (που περιλαμβάνει και τους ενδιάμεσους κλάδους δραστηριότητας) καθώς και από την κατάσταση του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών. Όμως και οι γνωστές μας παράμετροι, όπως η ροπή για κατανάλωση των εργαζομένων, των επιχειρηματιών κλπ. έχουν τη σημασία τους, αφού όταν αυξάνουν επηρεάζουν θετικά τα επιχειρηματικά κέρδη και όταν μειώνονται αρνητικά. Πιο συγκεκριμένα, η τυχόν διακύμανση των ροπών αυτών θα μετέβαλε αντίστοιχα την κατανομή του συνολικού πλεονάσματος της οικονομίας σε επιχειρηματικά κέρδη και σε αποταμιεύσεις των μη επιχειρηματιών.

β. Προτάσεις για ξεπέρασμα της στασιμότητας

Για τη λύση των σημερινών οικονομικών προβλημάτων έχουν κατά την τελευταία δωδεκαετία διατυπωθεί προτάσεις δύο βασικών κατηγοριών.⁴ Η μία

4. Εκτός από αυτές υπάρχουν βέβαια και οι προτάσεις που βγαίνουν από τη νεομαρξιστική ανάλυση και ερμηνεία της σημερινής οικονομικής στασιμότητας των δυτικών χωρών, όμως εδώ δεν γίνεται μνεία αυτών γιατί εκφεύγουν ουσιαστικά από τα πλαίσια του υποδείγματος της ελεύθερης καπιταλιστικής οικονομίας.

κατηγορία φέρνει τη σφραγίδα της φιλελεύθερης οικονομικής σκέψης και η άλλη της κεϋνσιανής. Η υφή των σημερινών οικονομικών προβλημάτων είναι τέτοια που να μη επιδέχεται γνήσιες κεϋνσιανές λύσεις. Η ύπαρξη του έντονου πολλές φορές πληθωρισμού κόστους, οι σημαντικές αλλαγές στην εργασιακή συμπεριφορά και η ταχύτατη προσαρμογή των στοιχείων του κόστους παραγωγής στις εκάστοτε νέες συνθήκες καταδικάζουν σε αποτυχία κάθε σχεδόν μέτρο κεϋνσιανού χαρακτήρα και εντείνουν τις πληθωριστικές πιέσεις και την ανεργία. Στα αυτά περίπου αποτελέσματα οδηγούν και τα νεοκεϋνσιανά μέτρα οικονομικής πολιτικής.

Από το άλλο μέρος οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι προτείνουν τον δραστικό περιορισμό του ύψους των κρατικών προϋπολογισμών και του κυβερνητικού παρεμβατισμού στην οικονομία, για να καταστεί δυνατή η ανεμπόδιστη λειτουργία των νόμων της αγοράς. Έτσι, σε περιόδους ανεργίας όπως η σημερινή, η υπερπροσφορά εργασίας θα συμπίεζε την αμοιβή της και η συμπίεση αυτή του κόστους της εργασίας θα διευκόλυνε τη βαθμιαία απορρόφησή της από την παραγωγική διαδικασία. Το αίτημα της αναδιανομής του εθνικού εισοδήματος υπέρ των επιχειρηματιών και σε βάρος των εργαζομένων είναι για τους νεοφιλελεύθερους ανυποχώρητο στις περιπτώσεις αυτές και πρέπει να πραγματοποιηθεί, ανεξάρτητα του εάν η αμοιβή των εργατών τυχαίνει να είναι ίση ή και χαμηλότερη ακόμη από την προσφορά τους στην παραγωγή.

Είναι όμως δυνατή η συμπίεση των πραγματικών μισθών και ημερομισθίων, όταν οι εργαζόμενοι είναι καλά οργανωμένοι συνδικαλιστικά; Τα εργατικά και υπαλληλικά συνδικάτα επιμένουν συνήθως με σθένος τουλάχιστον στη διατήρηση της αγοραστικής δύναμης των εισοδημάτων τους και τούτο γίνεται κυρίως για λόγους αρχής, στα πλαίσια της διεξαγόμενης ανταγωνιστικής πάλης μεταξύ των παραγωγικών και κοινωνικών τάξεων. Γι' αυτό ο απαιτούμενος χρόνος για τυχόν προς τα κάτω εισοδηματικές προσαρμογές θα είναι αναμφίβολα μακρύς, οι δε συνέπειες από τις πιθανές κοινωνικές αναταραχές μεγάλες. Αλλά και αν ακόμη οι εργαζόμενοι κάποια στιγμή υποχωρούσαν και δέχονταν περικοπή της αμοιβής τους, τούτο πιθανόν να επηρέαζε ανάλογα την εργασιακή τους συμπεριφορά.

Σε περιπτώσεις αναγκαστικής μείωσης των αποδοχών των εργαζομένων για να πραγματοποιηθεί αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος υπέρ των επιχειρηματιών, θα πρέπει η παραγωγικότητα της εργασίας να μη σημειώσει κάμψη. Αν οι εργαζόμενοι αναπροσαρμόσουν την παραγωγική τους προσπάθεια στα νέα επίπεδα της πραγματικής αμοιβής τους — κάτι που είναι πολύ φυσικό — τότε η βελτίωση των συνθηκών της παραγωγής θα είναι τελείως αδύνατη.

Επομένως, κι' αν ακόμη η συμπίεση των πραγματικών μισθών και ημερομισθίων ήταν δυνατή, η πιθανή μείωση της παραγωγικής προσπάθειας των εργαζομένων και η συνακόλουθη κάμψη της απόδοσής τους στην παραγωγή θα καθιστούσε πολύ ασθετική τη βασική νεοφιλελεύθερη θέση. Αλλά και η ποσοτική θεωρία του χρήματος, πάνω στην οποία στηρίζεται η νεοφιλελεύθερη στρατηγική σταθεροποίησης της οικονομίας, αποτελεί μια πρόσθετη αδυναμία του συστήματος.

Με τον αυστηρό προγραμματισμό της ποσότητας του χρήματος και την σταθερή επέκταση αυτής, πιστεύεται ότι δημιουργούνται οι απαραίτητες συνθήκες για τη λειτουργία των νόμων της αγοράς, τη διαμόρφωση συγκεκριμένων προσδοκιών από τα υποκείμενα της οικονομίας και τη σταθερότητα του επιπέδου των τιμών. Όμως στο οικονομικό σύστημα κρίσιμη δεν είναι μόνο η ποσότητα του εκδιδόμενου χρήματος, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο αυτή χρησιμοποιείται.

Η αυστηρή, γενικά, προσήλωση των Μονεταριστών στην ποσότητα του χρήματος δεν αποτελεί, κατά τη γνώμη μας, εχέγγαιο της σταθεροποίησης των τιμών και της ανοδικής πορείας της οικονομίας. Η αυτή ποσότητα χρήματος εάν κατανεμηθεί διαφορετικά στους διάφορους τομείς δραστηριότητας και στις διάφορες κατηγορίες και μορφές δαπανών θα έχει διαφορετικές επιδράσεις πάνω στα βασικά μεγέθη της οικονομίας. Υπάρχει βέβαια μια κανονικότητα στην κατανομή του χρήματος στους διάφορους τομείς και κλάδους, αλλά τούτο συμβαίνει μόνο σε περιόδους που η εξέλιξη της οικονομίας είναι ομαλή. Αντίθετα η κατανομή του χρήματος διαφοροποιείται σημαντικά στις διάφορες φάσεις του οικονομικού κύκλου, καθώς και η ταχύτητα κυκλοφορίας του, οι δε διακυμάνσεις στην πορεία των οικονομιών είναι μάλλον αναπόφευκτες απ' ότι έχει ιστορικά αποδειχτεί.

Πάντως θα πρέπει να επισημανθεί ότι τόσο ο νεοκεϋνσιανισμός όσο και ο νεοφιλελευθερισμός αποτελούν απεγνωσμένες προσπάθειες επιστροφής σε παλαιότερες μεθοδεύσεις, μετά την αδυναμία χάραξης μιας νέας προοπτικής. Ιδιαίτερα οι κεϋνσιανοί οικονομολόγοι δεν μπορούν να δεχτούν το γεγονός, ότι μια θεωρία και μια οικονομική πρακτική που μόλις πρόσφατα και για μια περίπου 30ετία συνέβαλε στην αποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών υφέσεων, αποδεικνύεται τώρα ανίκανη να δώσει λύσεις.

Από την άλλη πλευρά οι οπαδοί του νεοφιλελευθερισμού με ικανοποίηση και αυταρέσκεια αγγέλλουν το θάνατο του κεϋνσιανισμού και την ανάγκη επιστροφής στις παλιές φιλελεύθερες θέσεις. Όμως, διατυπώνοντας τη θέση αυτή, φαίνεται να παραβλέπουν τελείως τα πραγματικά οικονομικά γεγονότα που απέδειξαν τις αδυναμίες της κλασικής θεωρίας και οδήγησαν στη μερική αντικατάσταση και συμπλήρωσή της από τον κεϋνσιανισμό. Οι αδυναμίες αυτές του κλασικού και νεοκλασικού υποδείγματος γίνονται όλο και πιο έντονες με τη συνεχή άνοδο του βαθμού ολιγοπώλησης των διεθνών αγορών και την απομάκρυσή τους από τον ελεύθερο ανταγωνισμό, τις συντελούμενες σήμερα με ταχύ ρυθμό δομικές αλλαγές στο σύστημα, όπως την αυξανόμενη αυτοματοποίηση των παραγωγικών διαδικασιών (επιταχυνόμενη χρήση ρομπότς) και την όλο και περισσότερο αποστασιοποίηση της ζωντανής εργασίας από την άμεση παραγωγή, την ριζική μεταβολή των παραγωγικών σχέσεων, την αύξηση της πολυπλοκότητας του συστήματος κλπ.

Προσωπικά πιστεύουμε, πως η νεοφιλελεύθερη θέση, ότι ο κεϋνσιανισμός έχει πεθάνει, είναι λανθασμένη. Η κεϋνσιανή θεωρία εξακολουθεί αναμφίβολα να ισχύει, μόνο που οι σημερινές συνθήκες δεν επιδέχονται κεϋνσιανές ρυθμίσεις, γιατί η φύση των σημερινών προβλημάτων είναι διαφορετική από εκείνη

των προβλημάτων που έλυσε η κεϋνσιανή πρακτική. Οι σημερινές αδυναμίες του κεϋνσιανισμού απλώς βεβαιώνουν, ότι η θεωρία αυτή δεν ήταν γενική, όπως την χαρακτήρισε ο δημιουργός της, αλλά μερική και μάλιστα μερικότερη από ότι είχε στην αρχή θεωρηθεί. Ο κεϋνσιανισμός θα είναι σίγουρα και πάλι σε θέση να δώσει λύσεις στα οικονομικά προβλήματα, όταν παρουσιαστούν συνθήκες ελλειμματικής ενεργού ζήτησης και απουσίας πληθωρισμού κόστους.

γ. Στρατηγικές εξυγίανσης και αναθέρμανσης της οικονομίας

Όπως είδαμε, οι θιασώτες του νεοφιλελευθερισμού υποστηρίζουν σθεναρά τον δραστικό περιορισμό των κρατικών δραστηριοτήτων. Αν με αυτό εννοούν τον περιορισμό ανάληψης από το κράτος παραγωγικών δραστηριοτήτων, δεν θα μας εύρισκαν αρκετά αντίθετους. Αν όμως εννοούν την παρέμβαση του κράτους και την άσκηση οικονομικής πολιτικής, η αντίθεσή μας στη θέση αυτή είναι πλήρης.

Είναι αλήθεια ότι η κρατική επιχείρηση παρουσιάζει ορισμένες βασικές αδυναμίες που δεν μπόρεσαν ακόμη να θεραπευτούν. Και πρώτα απ' όλα η αδυναμία επιλογής, με αξιοκρατικά φυσικά κριτήρια, των διευθυντικών τους στελεχών και επιμερισμού της ανάλογης ευθύνης στα όργανα αυτά. Επίσης αδυναμίες αποτελούν η έλλειψη ευελιξίας στους κρατικούς φορείς, η μή ταχεία λήψη αποφάσεων, η μή ανάληψη πρωτοβουλιών από τα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη και η ανυπαρξία μηχανισμών αποτελεσματικού ελέγχου. Τέλος οι δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί αποτελούν πολλές φορές χώρους στους οποίους τακτοποιείται ρουσφετολογικά η εκλογική πελατεία των κομμάτων που ασκούν τη διακυβέρνηση, με τις γνωστές επιπτώσεις πάνω στο κόστος του συνήθως υπεράριθμου και ακατάλληλου αυτού προσωπικού. Το τελευταίο παρατηρείται κυρίως στις υπανάπτυκτες οικονομίες.

Όσον αφορά το δικαίωμα παρέμβασης του κράτους και την άσκηση αντισυγκυριακής πολιτικής, σήμερα πιστεύουμε ότι είναι περισσότερο από κάθε άλλη φορά αναγκαία και με την πάροδο του χρόνου η ανάγκη αυτή των κυβερνητικών διορθωτικών παρεμβάσεων θα γίνεται πιο επιτακτική. Είναι απόλυτα βέβαιο ότι ο σημερινός στασιμοπληθωρισμός που μαστίζει τις οικονομίες όλων σχεδόν των χωρών του κόσμου δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με τα γνωστά κεϋνσιανά μέτρα. Τούτο όμως δεν σημαίνει, ότι θα πρέπει να επιστρέψουμε σε ακόμη πιο παλιά (θεωρητικά) οικονομικά υποδείγματα και σε φιλελεύθερες στρατηγικές, που η οικονομική πράξη ξεπέρασε και που μέσα από τις δυσκολίες της ξεπρόβαλε ο κεϋνσιανισμός. Σήμερα οι πρωτοβουλίες του κράτους θα πρέπει κατά τη γνώμη μας να αυξηθούν και να καταστούν ακόμη πιο αποφασιστικές. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να αναζητηθούν καινούριες μέθοδοι προσέγγισης των οικονομικών προβλημάτων και διαχείρισης των εμφανιζόμενων κάθε φορά νέων μορφών οικονομικής δυσπραγίας.

Ένα ακόμη από τα βασικά χαρακτηριστικά της τελευταίας 15ετίας είναι η σημαντική κάμψη των ρυθμών ανόδου της παραγωγικότητας, όπως δείχνουν

οι διεθνείς στατιστικές, ενώ κατά την οικονομική θεωρία θα έπρεπε να συμβεί το αντίθετο. Συγκεκριμένα, τα μέσα ποσοστά αύξησης της παραγωγικότητας στις κυριότερες βιομηχανικές χώρες του δυτικού κόσμου κατά την δεκαετία 1973-82 περιορίστηκαν στο 1/3 περίπου εκείνων της αμέσως προηγούμενης δεκαετίας 1963-72. Οι καθυστερήσεις αυτές των τεχνολογικών ανανεώσεων θα πρέπει, σε μεγάλο κατά τη γνώμη μας βαθμό, να αποδοθούν στην υιοθέτηση των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών το 1973, γεγονός που έδωσε ελπίδες για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων χωρίς την ανανέωση των μεθόδων τους και του εξοπλισμού παραγωγής, καθώς και στον χαρακτήρα της εφαρμοζόμενης εισοδηματικής πολιτικής.

Τα αποτελέσματα ανάλυσης του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής σε προηγούμενη μας μελέτη, εκτέθηκαν περιληπτικά στην παράγραφο α του παρόντος σημειώματος. Από την ανάλυση αυτή προέκυψε, ότι ο κεφαλαιουχικός τομέας της οικονομίας αποτελεί την κυρίαρχη πηγή δημιουργίας της πρόσθετης ζήτησης που χρηματοδοτεί τα επιχειρηματικά κέρδη. Όμως ταυτόχρονα αποτελεί και τον τομέα παραγωγής του μηχανολογικού και επενδυτικού εξοπλισμού. Έτσι, μια βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων του, μπορεί να έχει αποφασιστική επίδραση στο επίπεδο της παραγωγικότητας και στο κόστος παραγωγής.

Οι σημερινές επιχειρηματικές δυσκολίες έχουν βασικά σαν αιτία την επιδείνωση της γνωστής σχέσης: τιμή πώλησης — κόστος παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες δεν φαίνονται να είναι ικανοποιημένοι με την απόδοση των κεφαλαίων τους στην παραγωγή. Η πλήρης, εξάλλου, προσαρμογή της αμοιβής της εργασίας στα εκάστοτε επίπεδα παραγωγικότητας και ο αυξημένος σήμερα επιχειρηματικός κίνδυνος τους αποθαρρύνει να αναλάβουν νέες ανανεωτικές και επεκτατικές πρωτοβουλίες και έτσι η οικονομική εκκρεμότητα παραμένει στο διεθνή χώρο.

Για να καταστεί δυνατή η έξοδος των βιομηχανικών χωρών από τη στασιμότητα, θα πρέπει να επιτευχθούν δύο ταυτόχρονοι στόχοι: η τόνωση της συνολικής ζήτησης και η μείωση ή τουλάχιστον η συγκράτηση του κόστους παραγωγής. Η υλοποίηση των δύο αυτών βασικών στόχων προϋποθέτει απαρέκκλιτα την αύξηση της παραγωγής στον τομέα των κεφαλαιουχικών αγαθών. Κάτω από τις σημερινές συνθήκες τούτο θα ήταν δυνατό μόνο αν δίνονταν κίνητρα για επέκταση της παραγωγής στον κεφαλαιουχικό τομέα και βελτίωση της ποιότητας των παραγωγικών αγαθών, με την ενσωμάτωση σ' αυτά όλων των τεχνολογικών γνώσεων και επινοήσεων που έμειναν ανεκμετάλλευτες την τελευταία δεκαεπενταετία.

Έτσι, με την προώθηση της παραγωγής στον κεφαλαιουχικό τομέα και τη βελτίωση της τεχνολογίας θα έχουμε επέκταση της συνολικής ενεργού ζήτησης, χωρίς δυσμενείς επιπτώσεις στο κόστος, με επακόλουθο την εξυγίανση των οικονομιών των βιομηχανικών χωρών και την οριστική τους ανάκαμψη και πρόοδο. Τα κίνητρα που θα μπορούσαν να παρασχεθούν σε τέτοιες περιπτώσεις είναι δημοσιονομικά, πιστωτικά, επιδοτήσεις επενδυτικών δαπανών κλπ. Τα κίνητρα αυτά θα μπορούσαν ακόμη να επεκταθούν και στον τομέα

παραγωγής καταναλωτικών αγαθών, εάν κρινόταν αναγκαία η επίσπευση των ανανεωτικών διαδικασιών στις επιχειρήσεις του τομέα αυτού.

Παράλληλα με τη βασική αυτή στρατηγική θα μπορούσε επίσης να εφαρμοστεί μια άριστα διαρθρωμένη εισοδηματική πολιτική. Στο κεϋνσιακό οπλοστάσιο των αντισυγκυριακών μέτρων ανήκει όπως είναι γνωστό και η πολιτική των κρατικών επενδύσεων και δαπανών. Στις περιπτώσεις όμως στασιμότητας πληθωρισμού η γνωστή αυτή πολιτική γίνεται ανίσχυρη.

Μέχρι σήμερα η ασκούμενη εισοδηματική πολιτική υπακούει στην αρχή της αύξησης των ονομαστικών αποδοχών των εργαζομένων ανάλογα με την άνοδο της παραγωγικότητας. Η αρχή αυτή φαίνεται να έχει μεγάλη ομοιότητα με τη γνωστή κλασική αρχή διατήρησης ισοσκελισμένου του κρατικού προϋπολογισμού. Προσωπικά πιστεύουμε ότι και στην εισοδηματική πολιτική, που τόσο αποφασιστικά επιδρά στις οικονομικές εξελίξεις, θα πρέπει να δοθεί χαρακτήρας αντικυκλικός.

Έτσι, σε περιόδους ύπαρξης πληθωρισμού κόστους και χαμηλών συντελεστών κέρδους, οι βελτιώσεις της τεχνολογίας της παραγωγής και η άνοδος της παραγωγικότητας στις επιχειρήσεις ή στους κλάδους παραγωγής δεν θα έπρεπε να οδηγούν σε ίσου ποσοστού αύξηση της αμοιβής της εργασίας. Η αύξηση της τελευταίας θα έπρεπε να είναι σαφώς χαμηλότερη από την άνοδο της παραγωγικότητας. Τούτο πιστεύουμε θα αποτελούσε ισχυρό κίνητρο για πραγματοποίηση ανανεωτικών επενδύσεων και αναβάθμιση των μεθόδων παραγωγής.

Σήμερα, με την ύπαρξη των αυξημένων επιχειρηματικών κινδύνων, η άκαμπτη ισχύ της γνωστής αρχής της εισοδηματικής πολιτικής αποθαρρύνει τους επιχειρηματίες να αναλάβουν ανανεωτικές πρωτοβουλίες. Η μη πλήρης αντίθετα προσαρμογή της αμοιβής της εργασίας στα νέα επίπεδα παραγωγικότητας, παρέχει στον επιχειρηματία τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει πρόσθετα κέρδη και να αποσβέσει ταχύτερα τα επενδυόμενα κεφάλαια, ή να μειώσει τις τιμές και να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά του, ή να πετύχει και τα δύο.

Αντίθετα, σε περιόδους έντονα ανοδικής οικονομικής συγκυρίας και πραγματοποίησης υψηλών κερδών θα μπορούσε το ποσοστό αύξησης της αμοιβής της εργασίας να είναι υψηλότερο από το ποσοστό ανόδου της παραγωγικότητας. Έτσι θα μετριαζόταν το επίπεδο των κερδών και θα ομαλοποιόταν η ανάπτυξη των παραγωγικών μονάδων και η πορεία της οικονομίας. Μόνο σε περιόδους ομαλής εξέλιξης της οικονομίας θα πρέπει η αύξηση της αμοιβής της εργασίας να είναι ακριβώς ανάλογη με την άνοδο της παραγωγικότητας.

Πάντως, η συμπίεση της αμοιβής της εργασίας δεν έχει αναγκαία το στοιχείο του οικονομικού ορθολογισμού, ιδιαίτερα δε όταν η τιμή της κατέρχεται πολύ πιο κάτω από την απόδοσή της στην παραγωγή και γενικότερα όταν η αναδιανομή γίνεται από τα χαμηλότερα προς τα υψηλότερα εισοδήματα. Εκείνο που στις περιπτώσεις στασιμότητας πληθωρισμού ενδιαφέρει δεν είναι η μείωση της αμοιβής του ενός ή του άλλου συντελεστή, αλλά η συμπίεση ή η συγκράτηση του κόστους παραγωγής. Σε κάθε περίπτωση η μείωση των μισθών και

των ημερομισθίων είναι πράξη μη ορθολογική και αντιβαίνει στην αρχή της οικονομικότητας, όταν υπάρχουν ανεκμετάλλευτα περιθώρια βελτίωσης της τεχνολογίας και αύξησης της απόδοσης και της αμοιβής των παραγωγικών συντελεστών.

Η εισηγούμενη από μέρους μας εισοδηματική πολιτική λαβαίνει υπόψη το χαρακτήρα της παρούσας οικονομικής δυσπραγίας και είναι πιστεύουμε σε θέση να συμβάλει αποφασιστικά στη βελτίωση των συνθηκών της παραγωγής. Για την εφαρμογή της όμως χρειάζεται η συναίνεση της εργατικής τάξης και η κατάρτιση ενός πλαισίου συμφωνίας μεταξύ εργατών και εργοδοτών, που θα κατοχυρώνει την απόδοση σχετικά υψηλότερης αμοιβής στους εργαζόμενους σε περιόδους ευνοϊκής επιχειρηματικής συγκυρίας και σε αντιστάθμισμα της απώλειας εισοδήματος που θα υποστούν σε περιόδους ύφεσης. Η ρύθμιση στα πλαίσια της πολιτικής αυτής θα μπορούσε ακόμη να λάβει τη μορφή συμμετοχής των εργατών στα κέρδη, όταν αυτά υπερβαίνουν ένα συγκεκριμένο επίπεδο.

Στο σημείο αυτό γίνεται απόλυτα σαφής η ανάγκη ανάπτυξης πρόσθετων πρωτοβουλιών και παροχής διαμεσολαβητικών υπηρεσιών από το κράτος για την προώθηση τέτοιων συναινετικών διαδικασιών και την πραγματοποίηση συμφωνιών μεταξύ εργαζομένων και επιχειρηματιών. Η κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να χαράσσει τις αρχές της εισοδηματικής της πολιτικής, να παρεμβαίνει άμεσα και να διαιτητεύει τις συμφωνίες αυτές και να συμμετέχει ενεργά στη διατύπωση των όρων του παιχνιδιού, αποτελώντας εγγύηση για την τήρηση αυτών που θα συμφωνηθούν.

Τελειώνοντας θα πρέπει να επισημάνουμε, ότι στις υπανάπτυκτες χώρες, που ο τομέας των κεφαλαιουχικών αγαθών δεν είναι καθόλου ή τουλάχιστον επαρκώς αναπτυγμένος, η εφαρμογή της πρώτης στρατηγικής είναι αδύνατη. Αντίθετα είναι δυνατή η εφαρμογή της δεύτερης στρατηγικής που σχετίζεται με την άσκηση αντισυγκυριακής εισοδηματικής πολιτικής. Όμως θα πρέπει να θεωρηθεί βέβαιο, ότι η εξυγίανση των οικονομιών των αναπτυγμένων χωρών και η έναρξη επεκτατικής διαδικασίας θα βοηθήσει σημαντικά τις αναπτυσσόμενες οικονομίες στην έξοδό τους από τη στασιμότητα.

δ. Συμπεράσματα

Μετά την αδυναμία επίλυσης των σημερινών οικονομικών προβλημάτων, που κύρια χαρακτηριστικά τους είναι η στασιμότητα ή οι πολύ χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, η υψηλή ανεργία και ο πληθωρισμός, με τα συνήθη μέτρα οικονομικής πολιτικής, γίνεται απόλυτα αναγκαία η αναζήτηση νέων μεθόδων προσέγγισης των προβλημάτων αυτών. Κάθε προσπάθεια επίκλησης και επαναφοράς συστημάτων που στηρίζονται στον ελεύθερο ανταγωνισμό και στην ελπίδα λειτουργίας σε υψηλό βαθμό των νόμων της αγοράς, θα αποτελούσε, κατά τη γνώμη μας, έναν επικίνδυνο πειραματισμό με απρόβλεπτες κοινωνικοοικονομικές συνέπειες.

Αλλά και αν ακόμη το σύστημα των τιμών μπορούσε να λειτουργήσει ικανοποιητικά, θα ήταν παράλογο να επιδιώκεται βελτίωση της κατάστασης στην

παραγωγή μέσω μείωσης της αμοιβής της εργασίας, εάν υπήρχαν δυνατότητες βελτίωσης της τεχνολογίας και των μεθόδων παραγωγής. Η άνοδος της παραγωγικότητας της οικονομίας θα συμπίεζε το κόστος και θα βελτίωνε την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων παραγωγικών μονάδων, με ταυτόχρονη αύξηση της αμοιβής των παραγωγικών συντελεστών.

Ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ενδόμυχη αναδιανεμητική επιθυμία και ταξική προτίμηση των υποστηρικτών του νεοφιλελευθερισμού, η περικοπή της αμοιβής της εργασίας για πιθανή μείωση της ανεργίας αποτελεί την εύκολη λύση. Μια τέτοια λύση θα ήταν βέβαια δικαιολογημένη αν η πραγματική τιμή της εργασίας ήταν υψηλότερη από την απόδοση του συντελεστή αυτού στην παραγωγή. Αλλά και αν ακόμη ίσχυε αυτό, θα έπρεπε προηγουμένως να εξαντληθεί κάθε δυνατότητα τεχνολογικής βελτίωσης της παραγωγής και αξιοποίησης του ιδιαίτερα δυναμικού αυτού παράγοντα με την εφαρμογή της κατάλληλης εισοδηματικής πολιτικής. Με τον τρόπο αυτό θα αύξανε η συνολική κοινωνική ευημερία και θα μετριαζόταν η αντίδραση των σχετικά λιγότερο οφελούμενων παραγωγικών τάξεων.

Η άσκηση σταθεροποιητικής εισοδηματικής πολιτικής, που εξασφαλίζεται με την ισοποσοσטיαία αύξηση της παραγωγικότητας και της αμοιβής της εργασίας, είναι αναγκαία μόνο όταν η οικονομία βρίσκεται σε ομαλή ανοδική πορεία. Σε περιόδους, αντίθετα, ύφεσης και στασιμοπληθωρισμού η πολιτική αυτή είναι ανεπαρκής και γι' αυτό καθίσταται απόλυτα αναγκαία η εφαρμογή αναπτυξιακής εισοδηματικής πολιτικής, ενώ σε περιόδους υπερθέρμανσης της οικονομίας και έντονου πληθωρισμού κερδών χρειάζεται η αντίστροφη πολιτική, κατά την οποία η αύξηση της αμοιβής της εργασίας θα μπορεί να είναι υψηλότερη από εκείνη της παραγωγικότητας. Με την προηγηθείσα ανάλυση έγινε πιστεύουμε σαφές η ουσιαστική διαφορά μεταξύ της γνωστής σταθεροποιητικής εισοδηματικής πολιτικής και της δικής μας αναπτυξιακής εισοδηματικής πολιτικής.

Οι εισηγούμενες από μέρους μας στρατηγικές προώθησης της παραγωγής στον τομέα των κεφαλαιουχικών αγαθών και η άσκηση αναπτυξιακής εισοδηματικής πολιτικής είναι πιστεύουμε σε θέση να υπερνικήσουν τα σημερινά αδιέξοδα και να χαράξουν νέες προοπτικές οικονομικής ανόδου.